

Одробінський Ю. В., кандидат мистецтвознавства Ph.D.

Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв

СУЧАСНЕ РІЗЬБЛЕННЯ ТА РОЗПИС СТРАУСИННИХ ЯЄЦЬ В УКРАЇНІ: ТЕХНОЛОГІЯ ТА ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ

Анотація. Стаття присвячена унікальному екзотичному явищу – різьбленню та розпису страусиних яєць на Україні, що з'явилося на початку ХХІ ст. і претендує стати окремою галуззю народного мистецтва. Особлива увага приділяється розвитку даної галузі у південному регіоні України – основного осередку художнього, промислового та авторського виробництва різьблених і мальованих страусиних яєць. Основним питанням теми є дослідження історіографічних даних і визначення образно-змістових, технологічних та композиційно-пластичних характеристик авторських робіт.

Ключові слова: страусине яйце, ажурне різьблення, писанкарство, християнська символіка, композиція і технологія.

Аннотация. Одробинский Ю.В. Современная резьба и роспись страусиных яиц в Украине: технология и художественные особенности. Статья посвящена уникальному экзотическому явлению – резьбе и росписи страусиных яиц в Украине, которое появилось в начале ХХІ века. и претендует стать определенной отраслью народного искусства. Особое внимание уделяется развитию данной отрасли в южном регионе Украины – основной зоны художественного, промышленного и авторского производства резных и рисованных страусиных яиц. Основным вопросом темы является исследование историографических данных и определения образно-содержательных, технологических и композиционно-пластических характеристик авторских работ.

Ключевые слова: страусиное яйцо, ажурная резьба, писанки, христианская символика, композиция и технология.

Annotation. Odrobinsky Yu.V. Contemporary painting and carving ostrich eggs in Ukraine: the technology and artistic peculiarities. This article is devoted to unique exotic phenomenon – carving and painting ostrich eggs in Ukraine, which appeared at the beginning of the ХХІ century and may be one of the branches of art. Particular attention is paid to the Southern region of Ukraine – the main center of industrial artistic carving and painted ostrich eggs. The principal issue is the research topic historiographical data and definition composition and technological characteristics of autor works.

Keywords: ostrich egg, intricate carvings, Easter egg, Christian symbolism, composition and technology.

Постановка проблеми. Розвиток декоративно-прикладного мистецтва України другої половини ХХ – початок ХХІ ст.

Ціль статті. Дослідити сучасне явище народного мистецтва – різьблення і розпис страусиних яєць і виявити їхні художні особливості і технологічні аспекти.

Основні результати.

Розвиток розписних та різьблених страусиних яєць був тісно пов'язаний з промисловою діяльністю страусиних ферм, що з'явилися в Україні з 2001 року. Ця технологія розповсюдилася нещодавно і одразу стала популярною. В цей період групуються цілі арт-ілі художників-ремісників, щоб забезпечити швидку популяризацію і товарообіг цих творів. На сьогодні існує біля десяти господарств, що займаються розведенням чорного африканського страусу і ему. Основні з них це: “Гайсинське підприємство з племінної справи у тваринництві”, Вінницька область; “Агро-Союз”, Синельниківський район, Дніпропетровська область; “Краснолиманська страусина ферма”, Донецька область; “Перкос”, Хустський район, Закарпатська область; “Ясногородська страусина ферма”, Макарівський район, Київська область; “VIP-страус”, с. Зазим'є Броварський район, Київська область; Аграрна фірма “Хлібодар”, Баштанський район, Миколаївська область; «Савана» с. Ставки Веселиновський район, Миколаївська область.

Страусине яйце має близько 20 см у висоту і 16 см у діаметрі, товщина шкарлупи 2-3 мм. Воно настільки міцне, що витримує майже 100 кг ваги.

Ці властивості та розмір екзотичного яйця справляли неабияке враження на покупців, тому товариства почали виготовляти з них різні сувеніри. З'являються перші мальовані та різьблені твори. Для прикраси яєць художники-ремісники використовували як правило рослинні мотиви і пейзажі, часом геральдичні і християнські мотиви.

Професійні художники і майстри декоративно-прикладного мистецтва також звернули увагу на новий матеріал. Із страусиною яйця і його шкарлупи вони створюють розписні та різьблені зображення. Кожен з цих напрямів характеризується індивідуальністю і має особливі художні риси. У більшості випадків це пов'язано із регіональними відмінностями, що відображено через мотиви, технологію та колір.

Найрозповсюдженою художньою технікою є саме розпис яєць у вигляді традиційних народних писанок і християнських мотивів, а також мальовані пейзажі і портрети.

Популяризація страусових яєць та їх попит тісно пов'язаний з днем Пасхи, саме тому основними зображеннями є християнські мотиви (різні варіації хреста, символіка, образи святих тощо). Нерідко для розпису яєць використовують язичницькі символи землеробства, води, повітря і соляного характеру. Страусині писанки з'явилися на кшталт курячим, використовуючи геометричні, рослинні, тваринні та абстрактні мотиви.

Надійшла до редакції 02.04.2010

Для фарбування майстри застосовують яскраву кольорову палітру. Якщо яйце розписане за мотивами писанкарства, то переважають чисті контрастні кольори (червоний, чорний, жовтий, білий, іноді зелений та блакитний) в залежності від регіональних художніх особливостей [1; 2]. Для мальованих пейзажів та розписів властиве змішання та нанесення фарб у різних техніках, опираючись на уяву автора. За чіткими канонами виконується, як правило, лише техніка петриківського розпису.

На відміну від писанки, що мала виключно символічний релігійно-обрядовий характер, втілюючи «ідею Світла» [3], страусині мальовані яйця у більшості випадків виготовляють для продажу чи подарунків у вигляді своєрідних сувенірів. Високохудожні авторські твори не рідко експонуються у виставкових залах українських міст.

Серед авторських розписних страусиних яєць, що мають художньо-естетичну цінність, слід відокремити роботи Інни М'яло і Ганни Томачинської (м. Миколаїв), Аліси Петрасюк (м. Київ), Тетяни Коновал (м. Луганск), Андрія Пушкарьова (м. Дніпропетровськ) та інших.

Технологія розпису страусиних яєць вимагає ретельного ставлення до матеріалу, бо напівматова поверхня страусинового яйця має фактурну основу у вигляді дрібних випуклостей, які створюють додаткову гру кольору та світла. Для створення рівної поверхні використовують дрібнозернистий шліфувальний папір, що дозволяє нанести чіткі контури не деформуєчи зображення, які властиві для техніки писанкарства.

Для розпису найчастіше використовують акрилові та художні масляні фарби, створюючи різні за характером зображення. На завершальному етапі малюнок вкривають тонким шаром нітролаку (НЦ 216, 218) для фіксації, який швидко сохне. Для декорування шкарлупи також застосовують техніку «декупаж» – нанесення зображення на приклеєну до страусинового яйця серветку, створюючи оригінальну фактуру і можливість нанесення дрібної деталізації.

Основні етапи створення декупажу: 1) усунення деформацій яйця (закриття отвору за допомогою картону та клею ПВА і шпаклівки); 2) створення фактури (фрагментарне нанесення серветки на поверхню яйця за допомогою клею ПВА з густою основою (дисперсія)); 3) нанесення тла (однорідне рівне фарбування усієї поверхні); 4) нанесення зображення кольоровими олівцями.

На особливу увагу заслуговують твори Інни М'яло і Тетяни Коновал, що виконані різними техніками.

Миколаївська художниця Інна М'яло кожного року створює дивовижні мальовані діорами на страусиній шкарлупі, що присвячені святу Пасхи [4]. Це образи святих (Святий Миколай, Архангел Гавриїл) і релігійні сюжети, що вирізняються просторовістю та легкістю зображення і живим сприйняттям та перейнялись від власних розписних матрьошок. Для оздоблення художниця використовує масляні і акрилові фарби, особливу увагу приділяючи деталізації.

Своєрідною технікою розпису страусиних яєць оволоділа Луганська майстриня Тетяна Коновал

[5]. Спеціалізуючись на техніці писанкарства вона з легкістю перейшла на масштабні розміри страусиних яєць і застосовує давню техніку травлення оцтом, опис якої знайшла у каталозі «Колекції народних писанок» за 1899 рік [6]. Унікальність цієї технології у витравлюванні білого кольору із пофарбованого або темного яйця за допомогою хлібного, бурячного і капустаного квасу або звичайного оцту. Цей засіб дозволяє майстру отримувати від трьох до п'яти відтінків коричневого кольору, що створює тримірність і опуклість зображення писанок.

Аналізуючи художнє оздоблення страусиних яєць в Україні, також слід дослідити технологію різьблення та його композиційно-пластичні особливості.

Якщо розписне і мальоване яйце було відомо на українських землях ще з часів Київської Русі (XII-XIII ст.) [7], то різьблене яйце з'явилося нещодавно, з появою в Україні страусинового яйця. Його міцна і відносно товста шкарлупа дозволяє створювати плоскорельєфні зображення із безліччю композиційних варіацій, основними мотивами яких стають абстрактні, рослинні, тваринні, орнітоморфні, антропоморфні і християнські мотиви.

Різьблене страусине яйце переважно виконується методом прорізного ажурного різьблення із великою кількістю наскрізних отворів, створюючи об'ємне трьохмірне зображення. Розвиток цієї технології пов'язаний із діяльністю страусиних ферм щодо виготовлення сувенірів. Однією із таких ферм, де художники-ремісники створювали перші різьблені вироби, була аграрна фірма «Хлібодар» у Миколаївській області. Крім традиційних форм яєць, створювались різні сосуди, кубки, різьблені прикраси тощо. Не дивлячись на те, що форми були різними, використовувались лише геральдичні і християнські мотиви.

Саме на Півдні України, технологія різьблення страусиних яєць здобула значного розквіту і пов'язана з творчою діяльністю викладачів і студентів напрямку художня обробка дерева кафедри декоративно-прикладного мистецтва Миколаївської філії Київського національного університету культури і мистецтв (МФ КНУКіМ): Олександра Докукіна, Максима Зайця, Віталія Колісника, Максима Гайдаша та інші. Пізніше цю технологію підхопила й відомий майстер різьблення кістки та рогу Світлана Леонова, втілюючи низку нових технологічних прийомів: використання накладних елементів, синтез страусинової шкарлупи і рогу [8 с.47-50].

Володіючи досконало прийомами дерева різьблення, студенти МФ КНУКіМ у своїх творах вдало поєднують дерево і страусине яйце, створюючи тандем об'ємної пластики дерева та витонченої ажурної форми яйця [9]. Прикладом є роботи: «Миколаївські вітрила» (2003 р.); «Степова перлина» (2006 р.); «Народження весни» (2006 р.); «Формула життя» (2006 р.) та інші.

Розглянемо детальніше окремі з них. Декоративна скриня "Степова перлина" має загальний розмір 260x160. Її основна часина «оболонка» повністю

Аліса ПЕТРАСЮК (м. Київ)
Роспис страусиних яєць

Тетяна КОНОВАЛ
розпис та різьблення
страусиних яєць

Андрій ПУШКАРЬОВ
(м. Дніпропетровськ)
"АФРИКАНСЬКІ МОТИВИ"
техніка декупаж

Тетяна КОНОВАЛ (м. Луганськ)
"Рожеві" страусині писанки
техніка травлення оцтом

Юрій ОДРОБІНСЬКИЙ
(м. Миколаїв)
„НАРОДЖЕННЯ ВЕСНИ"
23*16.2006р.

Юрій ОДРОБІНСЬКИЙ (м. Миколаїв)
"СТЕПОВА ПЕРЛИНА"
26*16. 2006 р.

виконана з деревини дуба за допомогою токарської роботи і має обрис яйця. Декор виконаний у техніці плоскорельєфного різьблення із використанням рослинних елементів петриківського розпису, на підставці – інкрустація металевими вставками (латунь). Внутрішня частина оболонки вкрита оксамитом і прикрашена срібним джгутом. У середині цієї скрині – страусине яйце повністю вкрите ажурним квітковим орнаментом, що грає контрастом.

Іншим художнім рішенням є декоративне пасхальне яйце «Народження весни», що складається із ажурного страусинового яйця та дерев'яної підставки з тонованої липи.

Зважаючи на міцну основу страусинового яйця, технологія його різьблення дає можливість вільно використовувати дрібні механізовані і ручні різьбярські інструменти (різці, бормашину), виконуючи складні прорізні зображення. Для виконання прорізного тла використовують бори прямої конфігурації, для об'ємного зображення – круглі. Контурне різьблення найчастіше виконується голкоподібним бором з тонкою основою.

Для створення виробу також використовують й розбиті частини яйця для виконання дрібної ажурної пластики у вигляді намиста, браслета та накладних деталей, що робить його універсальним матеріалом.

Зупиняючись саме на технологічних особливостях різьблених страусиних яєць, також слід визначити основні етапи роботи: 1) шліфування поверхні (рекомендовано для нанесення малюнку вирівняти нерівності дрібнозернистим шліфувальним папером); 2) нанесення малюнку (щоб малюнок був рівним і не витирався використовують тонкий маркер або фломастер); 3) фіксування малюнку (покриття поверхні тонким шаром нітролаку); 4) наскрізне вибирання тла (прямі бори різного діаметру, підрізка здійснюється різцем); 5) створення об'єму (нижні частини заглиблюються на півтовщини шкарлупи, потім контури зображення закруглюються); 6) виготовлення підставки за формою яйця; 7) тонування або лакування (завершальний вигляд виробу надає лакування нітролаком або тонування мідним купоросом створюючи на яйці блакитний відтінок). Термін виконання від початку ескізування до завершення роботи в матеріалі, від одного до трьох місяців, в залежності від складності зображення.

Унікальність страусинового яйця як матеріалу для створення художніх виробів полягає у невичерпних можливостях його обробки. Його популяризація в Україні з кожним роком зростає, охоплюючи різні композиційні і технологічні прийоми: писанкарство, декоративний розпис, бісероплетіння, різьблення та інше. Згодом технологія розпису та різьблення страусиною шкарлупи може стати окремою галуззю народного мистецтва початку ХХІ ст.

Висновки.

Підсумовуючи дослідження художніх особливостей різьблення та розпису страусиних яєць в Україні у контексті народної творчості, слід відзначити наступні засади:

Світлана ЛЕОНОВА (м. Миколаїв)
Різьблення страусиних яєць

Розвиток розписних та різьблених страусиних яєць був тісно пов'язаний з промисловою діяльністю страусиних ферм, що з'явилися в Україні з 2001 року, де групуються артіль художників-ремісників.

Визначені основні види оздоблення страусиних яєць: писанкарство, декоративний розпис та різьблення. Характерними мотивами стають абстрактні, рослинні, тваринні, орнітоморфні, антропоморфні і християнські мотиви, що повзанні зі святом Пасхи.

Визначені основні майстри розпису та їхні різні техніки: розпис акриловими і масляними фарбами, витравлення кольору оцтом, декупаж, тонування мідним купоросом тощо.

Розглянуто техніку створення різьбленого страусинового яйця, визначені основні регіональні осередки та найвідоміші майстри. У роботах цього виду переважає використання накладних елементів, синтез страусиною шкарлупи і рогу, шкарлупи і дерева.

Подальший напрямок досліджень – вивчення основних художніх особливостей українського декоративно-прикладного мистецтва другої половини ХХ – початок ХХІ ст.

Література:

1. Войтович В. Українська міфологія / Валерій Войтович. – К.: Либідь, 2002. – с. 370-372.
2. Манько В. Українська народна писанка / Віра Манько. – Львів: Свічадо, 2005. – 41 с.+ іл.
3. Малина В. Народне мистецтво Півдня України. Кінець ХІХ – початок ХХ ст. / Валерій Васильович Малина. – Миколаїв: Художній крам, 2006. – с. 227-238.
4. Мандрикова Л. Путь к себе: // Горожанин. – № 5(71). – Николаев, 2004.
5. Трачук.О. Яйца украинских страусов не подходят для писанкарства. – считает художница Татьяна Коновал // Факты. – Киев, 30 апреля 2005. – с. 10
6. Кульжинский С.К. Описание коллекции народных писанок: альбом / сост. С.К. Кульжинский.. – М., 1899. – 33 хромалитогр. и 12 черн. табл; всего 2219 рис.
7. Українське народознавство: навч. посібник / За ред. С.П. Павлюка, Г.Й. Горинь, Р.Ф. Кирчіва. – Львів: Фенікс, 1994 – с. 404-406.
8. Леонова С.М. Відродження забутого мистецтва: українське художнє різьблення по кістці та рогу: навч. посібник / Світлана Леонова. – Миколаїв: Видавництво МДГУ ім. Петра Могили, 2006. – 88 с.
9. Николаев Д. Деревянная пластика Юрия Одробинского // Вечерний Николаев. – Николаев, Четверг 12 апреля 2007. – С. 7.